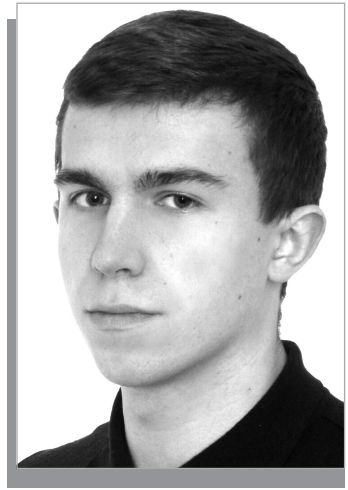

МОХОНЧУК БОГДАН СЕРГІЙОВИЧ,

аспірант кафедри конституційного
права України, Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого,

Україна, м. Харків

e-mail: mokhonchuk@ukr.net

ORCID 0000-0002-8945-0731

УДК 342.8

Голоси, кандидати та мандати як кількісні операнди виборчої системи

У статті проаналізовано окремі аспекти виборчої системи. Остання, на думку автора, має яскраво виражені ознаки арифметично-обчислювального механізму, а її склад формують дві групи елементів – фактичні дані та методи обробки. До першої автор відносить голоси виборців, кандидатів на виборну посаду та розподілювані мандати. Обґрунтовується теза щодо перемінності змістовного вираження вказаних елементів. Зроблено висновок про відсутність прямої залежності кількості голосів, кандидатів та мандатів від типу виборчої системи. Проте наголошується, що їх комбінація з різними методами обробки може сприяти досягненню опосередкованих цілей правового та неправового характеру.

Ключові слова: виборча система, елементи виборчої системи, система голосування.

Вивченню виборчих систем присвячена значна кількість наукових досліджень, причому не лише правових. Унаслідок цього категорія «виборча система» обросла численними концепціями, які часто намагаються підняти планку її значущості на все вищий рівень.

Усе це призводить до ускладнення як розуміння виборчої системи (варто лише згадати теорію широкого тлумачення, яка не дозволяє відрізнити ви-

борчу систему від інституту виборів загалом), так і її практичної реалізації. Адже без правильного усвідомлення мети виборчої системи перед нею можуть ставитись недосяжні цілі. Наприклад, правова охорона виборчого процесу, обрання демократичного лідера, створення умов для голосування особами з обмеженими можливостями тощо – не є цілями виборчої системи, хоча й можуть опосередковано досягатися комбінацією її елементів.

Системність є семантично невід'ємною ознакою розглядуваної категорії. У свою чергу, система – це скінченна множина функціональних елементів і відношень між ними, виокремлена з середовища відповідно до певної мети в межах визначеного часового інтервалу [1, с. 32]. Не вдаючись до дискусій навколо визначення категорії «система», можна з упевненістю констатувати, що елементний склад виборчої системи повинен характеризуватися наявністю взаємних відношень та загальної мети.

Загальна мета виборчої системи зумовлена завданнями інституту виборів загалом і полягає у реалізації ідеї народовладдя. Однак якщо дивитися крізь призму юридично формалізованих процедур, то для виборчої системи кінцевим завданням (формою практичної реалізації народовладдя) є формування представницьких органів, передача їм мандату довіри шляхом артикуляції інтересів народу.

Стосовно відношень між елементами виборчої системи, то на практиці їх можна зобразити у вигляді обчислювального механізму. В ньому повинні бути фактичні дані, якими він оперує, та методи обробки, що визначаються при конструюванні виборчої системи. Проте виборчій системі іманентна ознака, яка відрізняє її від традиційного арифметично-обчислювального механізму. Такою ознакою виступає політико-соціальний характер фактичних даних, які вона обробляє.

Виборча система кожної країни є унікальною за характером і типом власних елементів. Однак, як вдало зазначають експерти Міжнародного інституту демократії та сприяння виборам

(International IDEA): «На базовому рівні виборчі системи покликані трансформувати голоси, подані на загальних виборах, у місця для партій та кандидатів переможців» [2, с. 5].

Таким чином, ми отримуємо три необхідних елементи виборчої системи – голоси, мандати та кандидати (будь то фізичні особи чи колективні об'єднання). Політико-соціальний характер таких елементів і необхідність правового регулювання зумовлюють складність адаптації виборчої системи до умов конкретної держави. Адже за відсутності згаданої вище мети та вказаних елементів виборча система не була б предметом ані політичних, ані правових вчень. У кінцевому результаті ми б отримали арифметичну операцію. Окреслена тріада – голоси виборців, кандидати на виборну посаду та розподілені мандати в їх кількісному вираженні є невід'ємними операндами виборчої системи. Це ті фактичні дані, які остання обробляє.

Мета виборчої системи зумовлює її правове регулювання (з додержанням міжнародних стандартів та принципів права: дотримання прав людини, темпоральної дії закону, рівності, справедливості тощо), а наслідки застосування нестимуть загальнодержавне значення. Саме тому процес конструювання виборчої системи є настільки важливим. Проте окремі типи виборчих систем та комбінація їх елементів при різних кількісних показниках голосів, кандидатів та мандатів можуть бути або взагалі неможливими (мажоритарна система абсолютної більшості може не дати результату взагалі, внаслідок цього запровадили поняття «другого туру»), або

давати абсолютно відмінний результат (наприклад, за різних способів розподілу голосів у пропорційних виборчих системах). Тут варто погодитись із зауваженням Р. Таагепера і М. С. Шугарт, що результати виборів залежать не тільки від народного волевиявлення, а й від правил, адже правила розподілу місць, що застосовується в різних країнах – або навіть у різних частинах однієї країни, – різні [3, с. 115].

Арифметично оптимальною виглядає ситуація, за якої була б відома кількість голосів, кандидатів та мандатів. Однак на практиці, у кращому випадку, точно відома кількість мандатів, які необхідно розподілити (хоча в деяких країнах і цей показник відносний, про що буде сказано нижче). Логічно, що дані про кількість голосів та кандидатів будуть відомі після підрахунку та по закінченню терміну реєстрації відповідно (стосовно голосів мова йде про прямі вибори, оскільки приклад США демонструє, що кількість виборщиків від штатів, які безпосередньо обирають Президента, ідентична кількості представників та сенаторів у Конгресі).

Таким чином, навколо кількісних показників вказаних елементів і формується виборча система. По суті завданням останньої є їх оптимальний взаєморозподіл залежно від умов конкретно-історичної держави та цілей, які опосередковано можуть досягатись виборчою системою (будь то пряме регіональне або пропорційне представництво, зменшення «втрати» чи «розпорошення» голосів виборців, максимізація чи мінімізація партійного представництва в колективному органі тощо).

Варто зауважити, що розглядувані елементи можуть бути певною мірою змістовно врегульовані виборчою системою. Зокрема такий елемент, як «структура виборчого бюлетеня» (трапляються й терміни на кшталт «зміст голосу» [4, с. 179], «голосування» [5], «спосіб голосування» [6, с. 51] тощо) задає змістовні параметри кандидатів та голосів через характеристику виборчого бюлетеня – він може бути категоричним чи ординальним (класифікація Д. Ре); списочним, преференційним, кумулятивним чи ранжованим (класифікація П. ді Кортона, С. Манці, Е. Пеннісі, Ф. Річча і Б. Сімеоне) тощо [7, с. 33–34]. Однак це вже стосується іншої групи елементів виборчої системи та виходить за межі окресленої тематики. Важливо те, що кількісна характеристика голосів, кандидатів та мандатів безпосередньо не визначається виборчою системою, а залежить від інших факторів. Про це, природу та вплив кожного з них варто сказати окремо.

Буде справедливим розпочати з такого елемента, як голоси виборців. Його базис формує основоположне політичне право, яке має власну історію становлення та боротьби – право голосу. Мартін Лютер Кінг наголошував: «До тих пір поки я твердо і безповоротно не володію правом голосу, – я не володію собою. Я не можу користуватись власною свідомістю – її контролюють замість мене. Я не можу жити як демократичний громадянин» [8, с. 1].

Без вільного права голосу загальна мета виборчої системи – народовладдя – стає недосяжною. Саме за допомогою цього права народ легітимуює владу. Однак прикладне завдання ви-

борчої системи дещо інше – встановлення легальних виборчих процедур (методів обробки), легалізація. Легітимація влади закінчується тоді, коли останній виборець помістить свій бюлетень до урни (хоча зважаючи на різноманітність способів голосування, це може бути й інший акт реалізації політичної волі). Звісно, це не дозволяє абсолютизувати чи узурпувати владу (революція 2013–2014 рр. в Україні є яскравим підтвердженням цього), однак саме виборча система повинна експортувати політичну волю виборців з бюлетенів в арифметичну площину. Для цього потрібні детально визначені та юридично забезпечені процедури, оскільки будь-яка неточність чи прогалина буде призводити до сваволі учасників політичної боротьби.

Тому розуміння «голосу» в аспекті виборчої системи відрізняється від особистого права голосу, оскільки виборча система обробляє лише кількісне вираження зазначеної категорії.

Щодо кількісного вираження голосів виборців важливо окреслити декілька тез:

1. Кількість голосів не залежить від типу виборчої системи. На цей показник впливає багато факторів – демографічних (населення країни), правових (цензи, тривалість роботи дільниць), політичних (наявність дільниць для голосування або посольств в інших країнах), фінансових (забезпечення інноваційних способів голосування – Internet, мобільні мережі), соціально-культурних (явка на виборах) тощо.

2. Виборча система обробляє не стільки загальну кількість голосів (явку виборців), скільки суму голосів, подану

за окремого кандидата. Загальний показник явки може мати значення у виборчих системах зі спеціальними вимогами легальності. Так, відповідно до ч. 3 ст. 43 Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 18 листопада 1993 р. № 3623-ХІІ вибори визнавались такими, що не відбулися, якщо в них взяло участь менш як 50% від числа виборців, внесених до списків виборців даного округу. Подібні вимоги діяли у виборчій системі Угорщини [9, с. 44]. Однак після набрання чинності 1 січня 2012 р. новою Конституцією вимоги легальності були скасовані у виборчому законі Угорщини. Сьогодні демократичні країни такі вимоги переважно не практикують.

3. Комбінація елементів виборчої системи для різної кількості голосів може давати різний результат. Звісно, тут мова йде про кардинальні відмінності, які насамперед залежать від населеності тієї чи іншої країни. Однак є один виборчий інститут, вплив якого на кількість голосів західними дослідниками прирівняний до виборчих цензів, – це інститут реєстрації виборців [10, с. 152]. На нашу думку, він не є елементом виборчої системи, оскільки його завдання (поряд із правовою охороною та забезпеченням виборчого процесу) обслуговує та не спрямоване безпосередньо на реалізацію народовладдя. Однак при конструюванні виборчих систем необхідно в тому числі враховувати середні показники реєстру виборців, явки, демографічних та правових змін тощо для відносного розуміння кількості голосів, які потрібно буде обробити.

У свою чергу, зміст такого елементу виборчої системи, як «мандат», відрізнявся в окремі історичні періоди та у різних сферах суспільних відносин. Однак починаючи з XVII ст. у західній конституційній думці під впливом робіт Е. Берка, Дж. Локка, Дж. Ст. Мілля, Ж.-Ж. Руссо, Ш. Л. Монтеск'є, Е.-Ж. Сійєса формується теорія народного представництва, що й зумовила появу інституту представницького мандату. З того часу «мандат» стає «представницьким», що характеризує його в цілому як «народний», тобто «такий, що дає право представляти народ» [11, с. 43].

Фактично виборча система є тим інструментом, який дає можливість виражати волю широких мас. Це свого роду метод комунікації між народом як носієм влади та представником як уповноваженою особою, наділеною цілим спектром репрезентативних функцій. Мета застосування виборчої системи як демократичного інституту – реалізація ідеї народовладдя. У свою чергу, як зазначає О. І. Радченко, фактичною підставою для отримання депутатського мандату є волевиявлення народу [12, с. 8]. Таким чином, можна прослідкувати взаємозалежність між підставою отримання представницького мандату та метою виборчої системи як демократичного інституту. Отже, досягнення мети виборчої системи, а саме відображення волі народу в якомога точнішій та доступнішій формі, і буде підставою для передачі мандату довіри виборній особі.

Водночас, за аналогією з голосами виборців та для реалізації поставлених завдань, для виборчої системи необхідно не стільки широке теоретичне під-

ґрунтя, як точне арифметичне відображення показників оброблюваних даних. А оскільки представницькі мандати отримують персоніфіковані особи (незалежно від того, йдуть вони у закритому партійному списку до колективного органу чи обираються поіменно за мажоритарною системою), тому зобразити їх можна за допомогою простих цілих чисел.

Невід'ємною перевагою є й той факт, що в більшості випадків кількість мандатів відома перед конструюванням виборчої системи, оскільки вона дорівнює кількості членів представницького органу. Останні часто закріплюються основними законами держав, що забезпечує їх стабільний склад (наприклад, ст. 96 Конституції Польщі: «Сеїм складається з 460 депутатів», відповідно 460 мандатів; стаття 56 Конституції Італії: «Кількість депутатів становить 630», матимемо 630 мандатів тощо). Як вже було вказано, така інформація дозволяє адаптувати перемінні елементи виборчих систем конкретно-історичної держави до поставлених завдань.

Однак мають місце й приклади, за яких кількість мандатів не виражена точним числом в основному законі.

Так, у ст. 68 Конституції Іспанії зазначено: «Конгрес складається мінімум з 300 і максимум із 400 депутатів, які обираються шляхом загального, рівного, прямого таємного голосування, в порядку, визначеному законом». Закон розподіляє загальну кількість депутатів, встановлюючи попередній мінімум представництва від кожного виборчого округу і розподіляє залишок місць пропорційно до кількості населення [13, с. 135]. Незважаючи на той факт, що

Основний Закон Іспанії визначає відносну кількість депутатів нижньої палати парламенту, кількість мандатів все-таки залишається відносно стабільною за рахунок її закріплення на рівні закону країни (протягом тривалого часу це 350 мандатів).

Інший випадок є доволі унікальним за своєю природою, оскільки демонструє, як власне змішана (у західній правовій думці – система змішаного пропорційного представництва) виборча система може змінювати кількість мандатів. Мова йде про Бундестаг – орган народного представництва Федеративної Республіки Німеччина. Кількість депутатів у вказаному органі історично з 1949 р. варіює від 402 до 631 особи.

Під час виборів до Бундестагу, як зазначає Ю. Г. Барабаш, виборець на дільниці отримує один бюлетень, де з одного боку вказується перелік партій, а з другого – список кандидатів-мажоритарників. При цьому голос за мажоритарника називається «першим голосом», а голос за партійний список іменується «другим голосом». Порядок розподілу мандатів відбувається у декілька етапів. На першому етапі за допомогою методу Сент-Лагю з урахуванням чисельності населення земель розподіляються 598 мандатів. На другому етапі розподіляються мандати між земельними списками з урахуванням «других голосів», отриманих партіями у відповідних землях. На цьому етапі може виникати ситуація так званих «додаткових мандатів» [14, с. 85]. І хоча розподіл голосів не вичерпується двома етапами, в аспекті досліджуваного питання важливо те, що саме поява «додаткових мандатів» (як на-

слідку поєднання мажоритарних та пропорційних елементів при наявності у виборця двох голосів) спричиняють зміну складу Бундестагу.

Незважаючи на унікальність такого поєднання ідей мажоритарного та пропорційного представництва, з 1997 до 2012 р. у Федеральному конституційному суді Німеччини як мінімум чотири рази піднімалось питання додаткових мандатів. Як ми зазначали, виборча система в будь-якому випадку діє в політико-правовій площині і це вже відрізняє її від традиційних обчислювальних механізмів. Тому й застосування виборчої системи повинно відповідати принципам та нормам права. У випадку Німеччини надлишкові мандати створюють диспропорцію між «вагою голосу» кожного виборця, а отже, порушують принцип рівного виборчого права. Рішенням від 25 липня 2012 р. № 2 BvF 2/11 Федеральний конституційний суд, зважаючи на те, що кількість додаткових мандатів досягла «значного розміру», обмежив їх допустимий ліміт до 15 мандатів. Однак це питання досі залишається відкритим [15, с. 3–4].

Схожа виборча система застосовується з 1996 р. у Новій Зеландії [16]. У 2011 р. відбувся референдум, де ставилось питання зміни виборчої системи Нової Зеландії зі змішаної на мажоритарну, преференційну, систему єдиного перехідного голосу або паралельну. І хоча 57,8% голосів було подано за збереження статус-кво, після голосування Виборча комісія провела незалежне дослідження діючої системи. Результати такого дослідження були опубліковані в лютому 2012 р., де серед іншого присутня рекомендація «відмінити надлиш-

кові місця для партій, які не проходять виборчий бар'єр – замість цього запропоновано віднімати у партій мандати, отримані за списками, щоб зберегти 120 місць у парламенті» [17]. Незважаючи на заяву у травні 2014 р. Джудита Коллінза (міністр юстиції) та Джона Кея (прем'єр-міністр) про те, що їхні партії не досягли консенсусу стосовно законодавчої імплементації рекомендацій виборчої комісії [18], все-таки можна зробити висновок про негативне ставлення експертного середовища до практики застосування надлишкових мандатів як у Німеччині, так і в Новій Зеландії.

Цікавим є й той факт, що нефіксований склад парламенту історично існував у німецькій правовій традиції ще за часів Веймарської Республіки. Однак у той час він був зумовлений застосуванням так званої фіксованої квоти або квоти Джаргон-Гілпін («Gergonne-Gilpin»), яка у 1919 р. була встановлена на рівні 60 000 голосів за 1 мандат [19, с. 45]. За таких умов спрогнозувати чисельність представницького органу ще важче, а при різних варіаціях магнітуди округу кількість втрачених голосів може значно зрости.

Як бачимо, можливість виборчих систем впливати на кількість мандатів створює певні проблеми. Тому навіть країни, які застосовують змішану виборчу систему, часто відмовляються від перспективи застосування системи надлишкових мандатів (наприклад, Естонія). Загалом більшість країн на законодавчому рівні закріплюють чисельний склад представницьких органів, що дозволяє точно знати кількість розподілених мандатів.

Інший елемент виборчої системи – «кандидати», може бути репрезентований одноособовими представниками чи колективними суб'єктами (партіями, блоками) та дозволяє проводити окремі паралелі з голосами виборців, оскільки обидва вони стоять на теоретичному підґрунті суб'єктивного виборчого права. Проголосувавши, виборець реалізує своє активне виборче право. У свою чергу, висунання кандидатури до представницького органу є формою реалізації пасивного виборчого права.

Перша схожість пов'язана з тим, що виборча система не впливає на кількість кандидатів на виборну посаду. Тут першочерговими є внутрішні переконання одноособових чи колективних суб'єктів. Однак якщо стосовно голосування можуть мати місце юридично забезпечені процедури, які зобов'язують виборця прийти на дільницю (маються на увазі країни, де обов'язкове голосування забезпечено санкціями юридичної відповідальності – Аргентина, Австралія, Люксембург, Сінгапур та ін.), то у випадку пасивного виборчого права така практика трапляється рідше.

Винятком є Норвегія, де на кожного громадянина покладається обов'язок прийняти власне обрання. Політичні партії чи інші організації можуть включити в списки кандидатів будь-якого виборця, про що в обов'язковому порядку повідомляють виборчі комітети. Окремі категорії громадян звільнені від такого висунання (міністри, судді Верховного суду, дипломатичні та консульські працівники та ін.). Також закон про вибори дозволяє в певних випадках просити про виключення себе зі списку кандидатів (наприклад, якщо особа го-

лосує в окрузі, відмінному від того, де її було висунуто, або у разі належності особи до іншої політичної партії). Однак за загальним правилом виборці наділені свого роду «пасивним виборчим обов'язком» [20].

Крім того, партійна система, політичні традиції, процедура реєстрації кандидата та підстави для її скасування тощо теж здійснюють вплив на кількість мандатів. Водночас може мати місце й ситуація, коли кандидата на виборну посаду немає і вибори не можуть відбутися взагалі. Наприклад, під час місцевих виборів 25 жовтня 2015 р. у с. Мирне Жовтневого р-ну Миколаївської обл. ніхто не подав заяви про реєстрацію кандидатом на посаду сільського голови, і лише одна людина висунула свою кандидатуру в депутати сільради. У результаті вибори було визнано такими, що не відбулися [21].

Друга паралель полягає в тому, що при розподіленні мандатів для виборчої системи важлива не стільки загальна сума зареєстрованих кандидатів, як кількість поданих за кожного з них голосів. Але якщо у випадку з голосами вимоги легальності виборів сьогодні є, швидше, винятком, то встановлення прохідного бар'єру для кандидатів – правило. Причому його показник варіюється від 10% в Туреччині до 0,67% – у Нідерландах.

Третя схожість – це неможливість точного кількісного обрахунку кандидатів перед конструюванням виборчої системи. Однак у цьому аспекті такий елемент, як кандидати, має більш складну яскраво виражену політичну основу. По суті кожен кандидат вступає в по-

літичну боротьбу з метою отримання максимальної кількості мандатів. Тому важливо оцінювати не лише перспективу кількісної участі суб'єктів, а й їх детальну характеристику – приблизна підтримка, розмір, тривалість існування, характер діяльності, статус (кандидат, партія, блок) тощо. Усе це дозволить пристосувати виборчу систему для досягнення поставлених цілей.

Наприклад, якщо локальним завданням поставити формування двопартійної державної моделі, то демонстративною буде дворівнева мажоритарна система відносної більшості у США. Вона вдало сприяє формуванню двох великих політичних партій, які конкурують на межі різниці голосів вже починаючи з 0,5% (президентські вибори 2000 р.).

Водночас варто розуміти, що виборча система – не панацея. Основне її завдання – артикуляція інтересів народу. Лише внаслідок соціально-політичного характеру оброблюваних даних та складності обрахунків ефект від застосування тих чи інших методів обробки може бути різний. Так, високий виборчий бар'єр здатний відсіяти левову частину кандидатів, виборча квота Хера сприяє новим та невеликим партіям, надаючи змогу отримувати мандати після першого розподілу, від структури виборчого бюлетеня залежатиме персональний склад та змістовні характеристики суб'єктів – учасників виборчих змагань тощо. Однак формуванню, наприклад, тої ж двопартійної системи в США юридично сприяє не лише виборча система. Це і федералізм, і реєстраційні вимоги підтвер-

дження участі у виборах, і спеціальна передвиборча процедура висування кандидатів «праймеріз» [22, с. 119]. Тому важливо чітко розподілити загальну мету та юридично формалізоване завдання виборчої системи – реалізацію народовладдя та формування представницьких органів шляхом артикуляції волі народу відповідно. У той же час існують цілі, досягненню яких вона частково може сприяти. Головна проблема в тому, що такі цілі можуть бути як об’єктивними та правовими (становлення стабільного уряду, максимальне представництво тощо), так і суб’єктивними та неправовими (підлаштування виборчої системи для перемоги конкретного кандидата).

Висновки. Виборча система має яскраво виражені ознаки арифметично-обчислювального механізму. По суті її склад формують дві групи елементів – фактичні дані та методи обробки. Відмінність від арифметичного механізму та необхідність правового регулювання зумовлені загальною метою (реалізація народовладдя в якомога ширшій формі)

та соціально-правовим характером оброблюваних даних.

Такими фактичними даними є загальна кількість голосів виборців, кандидатів на виборну посаду та розподілених мандатів. Змістовне вираження вказаних елементів змінюється за допомогою методів обробки (наприклад, структури виборчого бюлетеня), однак на їх кількісні показники виборча система безпосередньо не впливає. Зазначені елементи мають широке теоретичне підґрунтя, однак для їх обробки важливе саме точне арифметичне відображення.

Різна кількість голосів, мандатів та кандидатів за відмінних методів обробки можуть давати неоднаковий результат. Цей фактор дозволяє виборчій системі сприяти досягненню опосередкованих цілей правового та неправового характеру. Тому при конструюванні виборчої системи важливо прогнозувати кількісні показники розглянутих елементів на основі соціальних, правових, демографічних, історичних та політичних даних.

Список використаних джерел

1. Сагатовский В. Н. Основы систематизации всеобщих категорий / В. Н. Сагатовский. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 1973. – 431 с.
2. Electoral System Design: the New International IDEA Handbook [Електронний ресурс] // International IDEA. – 2005. – Режим доступу: http://www.idea.int/publications/esd/upload/Idea_ESD_full.pdf.
3. Таагепера Р. Описание избирательных систем / Р. Таагепера, М. С. Шугарт // Полис. Полит. исследования. – 1997. – № 3. – С. 114–136.
4. Афанасьева М. В. Випереджальне відображення як філософсько-теоретичне підґрунтя виборчої інженерії / М. В. Афанасьєва // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 63. – С. 177–184.
5. Структура виборчого бюлетеню [Електронний ресурс] // Головне територіальне управління юстиції у Полтавській області Міністерства юстиції України. – Режим доступу: <http://www.just.gov.ua/content/308/>.
6. Шляхтун П. Конституційне право : словник термінів / П. П. Шляхтун. – К. : Либідь, 2005. – 355 с.

7. Чупрін Р. В. Проектування виборчих систем: структура виборчого бюлетеня / Р. В. Чупрін // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Політологія. – 2010. – Т. 149, Вип. 137. – С. 32–36.
8. Jealous B. The battle to protect the vote. Voter suppression efforts in five states and their effect on the 2014 midterm elections [Електронний ресурс] / B. Jealous, R. P. Naygood. – 2014. – Режим доступу: <http://www.naacpldf.org/files/publications/The%20Battle%20to%20Protect%20the%20Vote.pdf>.
9. Черленяк І. І. Особливості парламентської виборчої системи Угорщини / І. І. Черленяк // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 4(5). – С. 41–47.
10. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права : пер. з англ. / за ред. Ю. Ключковського. – Вид. 2-ге, випр. і допов. – К. : Логос, 2009. – 500 с.
11. Романюк П. В. Представницький мандат у сучасному розумінні / П. В. Романюк // Право і суспільство. – 2014. – № 6.2(2). – С. 42–48.
12. Радченко О. І. Статус народного депутата України: проблеми теорії і правового регулювання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / О. І. Радченко. – К., 2005. – 19 с.
13. Григонис Э. П. Конституционное право зарубежных стран / Э. П. Григонис, В. П. Григонис. – СПб. : Питер, 2007. – 208 с.
14. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2015. – 816 с.
15. Кароліна фон Галль. Німецьке і українське законодавство о парламентських виборах [Електронний ресурс] / проф. д-р Кароліна фон Галль // Ун-т міста Кельна. Ін-т вост. права. – 2012. – Режим доступу: http://www.modernukraine.eu/wp-content/uploads/2012/09/RUS-version_FINAL_Das-deutsche-Wahlrecht-zum-Bundestag-und-das-ukrainische-Wahlrecht-zu1.pdf.
16. Vowles J. The Politics of Electoral Reform in New Zealand / J. Vowles // International Political Science Review. – 1995. – № 16. – P. 95–116.
17. 2012 MMP REVIEW [Електронний ресурс] // New Zealand Electoral Commission. – 2012. – Режим доступу: <http://www.elections.org.nz/events/past-events/2012-mmp-review>.
18. Young A. Govt rejects recommendations to change MMP system [Електронний ресурс] / Audrey Young // nzherald.co.nz. – 2013. – Режим доступу: http://www.nzherald.co.nz/nz/news/article.cfm?c_id=1&objectid=10883610.
19. Colomer M. J. Handbook of Electoral System Choice / M. Josep Colomer. – Palgrave-Macmillan, a division of Macmillan Publishers Limited – London, 2004. – 555 p.
20. The main features of the Norwegian electoral system [Електронний ресурс] // Election Portal: valg.no. – 2014. – Режим доступу: <https://www.regjeringen.no/en/portal/election-portal/the-norwegian-electoral-system/id456636/#5>.
21. Івашко О. Охочих головувати нема [Електронний ресурс] / Олена Івашко // Уряд. кур'єр. – 2015. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/ohochih-golovuvati-nema/>.
22. Георгізова І. Л. Виборча система в США: переваги та недоліки / І. Л. Георгізова // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту : Серія: Право / гол. ред. Ю. М. Бисага. – Ужгород : Гельветика, 2013. – Вип. 21. Т. 1, Ч. 2. – С. 118–121.

References

1. Sagatovskii V. N. (1973) *Osnovy sistematizatsii vseobshchikh kategorii [Basics systematization general categories]*. Tomsk. Izd-vo Tom. un-ta [in Russian].
2. Electoral System Design: the New International IDEA Handbook. *idea.int*. Retrieved from http://www.idea.int/publications/esd/upload/Idea_ESD_full.pdf. [in English].
3. Taagepera R., Shugart M. S. (1997) *Opisanie izbiratelnykh sistem [Description of Electoral Systems]*. *Polis. Polit. issledovaniia. – Political research*. 3, 114–136 [in Russian].
4. Afanaseva M. V. (2012) *Vyperedzhalne vidobrazhennia yak filosofsko-teoretychne pidgruntia vyborchoi inzhenerii [Advance reflecting as philosophical and theoretical basis of election engineering]*. *Aktualni problemy derzhavy i prava – Actual problems of state and law*. 63, 177–184 [in Ukrainian].

5. Struktura vyborchoho biuleteni [The structure of the ballot paper]. *Holovne terytorialne upravlinnia yustytzii u Poltavskii oblasti Ministerstva yustytzii Ukrainy – Main Territorial Department of Justice in Poltava oblast Ministry of Justice of Ukraine*. Retrieved from <http://www.just.gov.ua/content/308/>. [in Ukrainian].
6. Shliakhtun P. (2005) *Konstytutsiine pravo : slovnyk terminiv [Constitutional Law: Glossary]*. K. Lybid [in Ukrainian].
7. Chuprin R. V. (2010) Proektuvannia vyborchykh system: struktura vyborchoho biuletenia [Design of electoral systems: ballot structure]. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly. Ser. : Politolohiia. – Proceedings Petro Mohyla Black Sea State University. Serial: Politology*. Vol. 149, 137, 32–36 [in Ukrainian].
8. Jealous B. The battle to protect the vote. Voter suppression efforts in five states and their effect on the 2014 midterm elections []. *naacpldf.org*. Retrieved from <http://www.naacpldf.org/files/publications/The%20Battle%20to%20Protect%20the%20Vote.pdf> [in English].
9. Cherleniak I. I. (2007) Osoblyvosti parlamentskoi vyborchoi systemy Uhorshchyny [Features of the parliamentary election system in Hungary]. *Stratehichni priorityety – Strategic priorities*. 4(5), 41–47 [in Ukrainian].
10. Kliuchkovskoho Yu. (Eds.) (2009) *Yevropeiskyi demokratychnyi dorobok u haluzi vyborchoho prava : per. z anhli. [European democratic achievements in the field of electoral law: translation from English]*. (2d ed.) K. Lohos [in Ukrainian].
11. Romaniuk P. V. (2014) Predstavnytskyi mandat u suchasnomu rozuminni [Representative seat in the modern sense]. *Pravo i suspilstvo – Law and Society*. 6, 2(2), 42–48 [in Ukrainian].
12. Radchenko O. I. (2005) Status narodnoho deputata Ukrainy: problemy teorii i pravovoho rehuliuвання [Ukrainian National Deputy Status: problems of theory and legal regulation]. *Extended abstract candidate's thesis*. K. [in Ukrainian].
13. Grigonis E. P., Grigonis V. P. (2007) *Konstitucionnoe pravo zarubezhnykh stran [Constitutional law of foreign countries]*. SPb. Piter [in Russian].
14. Gerasina L. M., Pogribna V. L., Polishchuk I. O. (2015) *Politologichniy entcyklopedichniy slovnyk [Political Science Encyclopedic Dictionary]*. M. P. Trebina (Eds.). Kh. Pravo [in Ukrainian].
15. Karolina fon Gall. (2012) Nemetckoe i ukrainskoe zakonodatelstvo o parlamentskikh vyborakh [German and Ukrainian legislation on parliamentary elections]. *Un-t goroda Kelna. In-t vost. prava – Cologne City University. Institute for Eastern Law*. Retrieved from http://www.modernukraine.eu/wp-content/uploads/2012/09/RUS-version_FINAL_Das-deutsche-Wahlrecht-zum-Bundestag-und-das-ukrainische-Wahlrecht-zu1.pdf. [in Russian].
16. Vowles J. The Politics of Electoral Reform in New Zealand / J. Vowles. // *International Political Science Review*. – 1995. – № 16. – P. 95–116. [in English].
17. 2012 MMP REVIEW New Zealand Electoral Commission. *elections.org.nz*. Retrieved from <http://www.elections.org.nz/events/past-events/2012-mmp-review>. [in English].
18. Young A. (2013) Govt rejects recommendations to change MMP system. *nzherald.co.nz*. Retrieved from http://www.nzherald.co.nz/nz/news/article.cfm?c_id=1&objectid=10883610. [in English].
19. Colomer M. J. *Handbook of Electoral System Choice* / M. Josep Colomer. – Palgrave-Macmillan, a division of Macmillan Publishers Limited – London, 2004. – 555 p. [in English].
20. The main features of the Norwegian electoral system. Election Portal: valg.no. – 2014 Retrieved from <https://www.regjeringen.no/en/portal/election-portal/the-norwegian-electoral-system/id456636/#5>. [in English].
21. Ivashko O. (2015) Okhochykh holovuvaty nema [Nobody wants to vote. «Uriadovyi kurier» website]. *Uriad. kurier – Governmental Courier*. Retrieved from <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/ohochih-golovuvati-nema/>. [in Ukrainian].
22. Heorhizova I. L. (2013) Vyborcha systema v SSHA: perevahy ta nedoliky [The electoral system in the United States: advantages and disadvantages]. *Nauk. visn. Uzhhorod. nats. un-tu : Seria: Pravo – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*. Yu. M. Bysaha (Eds.). Uzhhorod. Helvetyka. Vol. 1, 2, 21, 118–121 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 15.04.2016.

Мохончук Б. С., аспирант кафедры конституционного права Украины, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков
e-mail: mokhonchuk@ukr.net
ORCID 0000-0002-8945-0731

**Голоса, кандидаты и мандаты
как количественные операнды избирательной системы**

В статье проанализированы отдельные аспекты избирательной системы. По мнению автора, она имеет ярко выраженные признаки вычислительного механизма, а ее состав формируют две группы элементов – фактические данные и методы обработки. К первой автор относит голоса избирателей, кандидатов на избирательную должность и распределяемые мандаты. Обосновывается тезис о переменности содержательного выражения указанных элементов. Сделан вывод об отсутствии прямой зависимости количества голосов, кандидатов и мандатов от типа избирательной системы. Однако отмечается, что их комбинация с различными методами обработки может способствовать достижению опосредованных целей правового и неправового характера.

Ключевые слова: избирательная система, элементы избирательной системы, система голосования.

Mokhonchuk B. S., graduate student, Department of Constitutional Law of Ukraine, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv
e-mail: mokhonchuk@ukr.net
ORCID 0000-0002-8945-0731

**Votes, Candidates and Mandates as Quantitative Operand
of Electoral System**

***Problem setting.** The purpose of the article is a characteristic electoral system and its elements as a computational mechanism that uses socio-political space for realization idea of direct democracy.*

***Analysis of resent researches and publications.** The following scientists were engaged in research of the specified question: Alan Gerber, Christopher Larimer, Donald Green, Jack Vowles, Josep Colomer, Barabash Yurii, Kliuchkovskiy Yurii, Afanasieva Mariana, Shveda Yurii, Shapoval Volodymyr and others.*

***Article's main body.** Nowadays the many democratic electoral systems in use around the world attempt to strike a balance between mathematical fairness and political considerations. The author thinks that it is important to understand the discretion of the legislator, who can change certain elements of the electoral system. Therefore, the article highlights the three socio-political element of the electoral system – votes, candidates and mandates.*

The contents of these three elements can be changed by processing techniques (for example – ballot structure). But the total number of votes, candidates and seats will not change even if the legislator will change the electoral system. These elements remain static. Although the author indicates they depend on other factors – demographic (number of people), legal (electoral qualification), psychological (voter turnout), and others.

The main problem is that different processing methods of these three elements give different legal and illegal results. Therefore, it is important to predict the quantitative indicators of the votes, candidates and mandates before the construction of the electoral system in a particular country.

Key words: electoral system, voting system, elections.